

BILTSE STRATEN EN WEGEN LANEN EN STEGEN II

Lies Haan-Berendsen

In het eerste artikel over de Biltse straten en wegen, lanen en stegen, verschenen in *De Biltse Grift* van juni 1998, heb ik aan de hand van kaarten uit de zeventiende eeuw aandacht besteed aan de in die periode meest belangrijke wegen. Ik vroeg mij af wat er over de Biltse wegen in de achttiende eeuw te vinden zou zijn en besloot daarvoor naar het gemeentearchief in De Bilt te gaan om daar de oude resolutieboeken te bekijken. Daarin zijn de notulen van de gerechtsvergaderingen opgenomen. Deze boeken bestrijken, met een kleine onderbreking, de periode 1766 tot 1805. Het doornemen van die boeken bleek een aanmerkelijk zwaardere opgave te zijn, dan ik van tevoren had ingeschat. Vooral moet men oppassen niet te veel zijpaden in te slaan daar deze lectuur veel interessants te bieden heeft. Deze periode is voor de toenmalige Biltenaren een bewogen tijd geweest. Veel overlast in verband met troepenverplaatsingen en vooral veel inkwarteringen van militairen van allerlei pluimages vielen hen ten deel. Ik zal me echter beperken tot het onderwerp wegen. Daarover is al veel te vertellen.

Tijdens de gerechtsvergadering van 13 juli 1767 kwam ter tafel, dat Harme Winkoop een verzoek had ingediend, om een houten heul te mogen leggen door de *Oostbroukerweg*, dit om het water van zijn land te kunnen afvoeren. Het verzoek werd ingewilligd. Harme diende de aanleg zelf te

bekostigen. Ook het onderhoud van de heul zou altijd te zijnen laste komen. Waar lag die *Oostbroukerweg*, vraagt men zich wellicht af. Bedoeld wordt de tegenwoordige **Oude Bunnikseweg**. Dit leid ik af uit een memorie d.d. 16 juli 1776 betreffende nieuwgebouwde huizen in het gerecht, waarin melding werd gemaakt, dat de heer Fredrik Jan van Westreenen, heere van Themaat te kennen had gegeven twee woningen bij de nieuwe sluis aan de *Oostbroekerweg* te laten bouwen. Het zijn de twee woningen gelegen bij het tunneltje, die later met een verdieping opgehoogd zijn. De oplettende lezer zal het opgevallen zijn dat de spelling niet gelijk is. Daar waren in die tijd nog geen regels voor. Ieder schreef op zijn eigen wijze en zelfs in één stuk kan men een woord of naam in verschillende schrijfwijzen tegenkomen.

Tijdens de gerechtsvergadering van 28 oktober 1767 werd vermeld: 'Sijn geschouwen alle de wegen, weteringen en hoofdtslooten en geresolveert veertien dagen na dato deses een naschouwing te doen over de *Oostbroukerweg* en den *Veenwegh*, om deselve te doen hermaken en te sanden en puynen'. Men was kennelijk niet tevreden met de kwaliteit van de genoemde wegen. Vandaar dat er zand en puin aan te pas moest komen om ze beter begaanbaar te maken. Bestraat waren de wegen immers nog niet. De kosten van onderhoud dienden 'slagsge-

wijs' door de belendende perceelseigenaren opgebracht te worden. Blijkens de Biltse resolutieboeken vond de schouw doorgaans tweemaal per jaar plaats, meestal in mei en oktober. Opmerkelijk is, dat niet alleen de wegen en de weteringen werden geschouwd, maar ook was er veelvuldig sprake van het schouwen van de ekster- en kraaiennesten. In de gerechtsnotulen van 11 mei 1768 werd vermeld: 'Sijn geschouwen de exter en kraynsten mitsgaders de weteringen

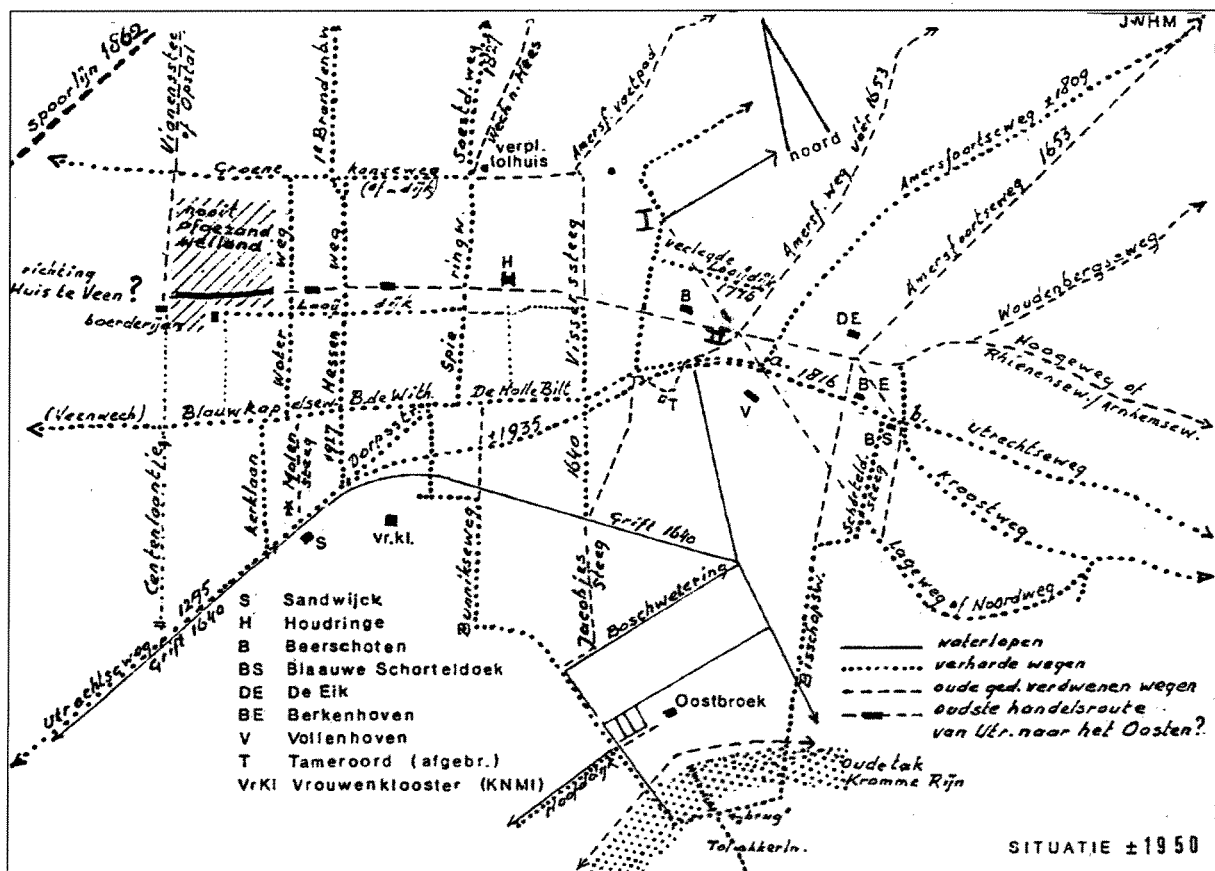
Twee woningen aan de Oude Bunnikseweg 1 en 3, in 1776 gebouwd in opdracht van de heer Fredrik Jan van Westreenen. (foto augustus 1995)

en de Steenstraat'. Te veel eksters en kraaien zullen overlast bezorgd hebben.

In de notulen van de gerechtsvergadering van 10 oktober 1770 werd niet alleen melding gemaakt van het schouwen van de wegen en de weteringen, maar ook was er sprake van een akte van autorisatie om het dode lichaam te schouwen van Arie Pauwelse, die in een sloot langs de Noordweg was verdronken. Rond 1775 werd er uitvoeriger melding gemaakt welke wegen geschouwd waren. Zo vermeldden de notulen van 18 oktober 1775 de schouw over 'alle de weteringen en weegen alsmeede de Veenweg, Molensteeg, Eessensteeg, den Oostbroekerweg, de Steenstraat en het sandpad van de dorpsbrugge aff ten beyde sijde van de Steenstraat'. Met *Eessensteeg* wordt de **Hessenweg** bedoeld en de *Veenweg* is de oude benaming voor de dijk van Blauwkapel tot de **Dorpsstraat** in De Bilt. Alleen het Biltse gedeelte zal in de schouw opgenomen zijn geweest. Het betreft de huidige **Blauwkapelseweg** en de **Burgemeester de Withstraat**.

Tijdens de gerechtsvergadering van 5 maart 1777 werd een rekest voorgelezen van enige in- en opgezetenen van Zeist, Oostbroek en De

Bilt. Er waren problemen met overpad. Het betrof het *Vogelkopersdijkje*, een weg lopende over het landgoed Beerschoten, gelegen in het verlengde van de *Noordweg*. Het hierbij afgebeelde kaartje, getekend door J.W.H. Meijer, geeft een beeld van de situatie. Al in een akte d.d. 13 juli 1502 is er sprake van het *Vogelkopersdijkje*, toen *Vogelcoperweech* genoemd. Ghijsbert Jansoen en zijn vrouw Jut schonken bij die akte het Vrouwenklooster twee stukken land, die gelegen waren in het gerecht van Oostbroek. Eén stuk land was 'streckende van de Voegelcoperweech tot aen lande toebehoerende Oesbroec'. Het zou mogelijk kunnen zijn dat de naam *Voegelcoperweech* afgeleid is van een persoonsnaam. Blijkens het namenbestand van d' Oude School, samengesteld door Jan van der Heijden, is er in 1395 sprake van 'in-tijnsgeving' aan Herman Cappelaen van twee akkers land in de Runnebeek te De Bilt door Jan Ghijsbrecht Voegelcoopzoone en zijn zusters Nelle en Dirckgen. Dat het *Vogelkopersdijkje* gelegen was op het landgoed *Beerschoten*, blijkt ook uit een aankoopakte. In 1680 kocht Mr. Jacob Martens 'seckere hofstede, groot 28 morgen lants, van outs genaemt Vrijdthoff van Beerschooten met de thienden groff en smal, streckende van de Heerewegh noortwaarts op tot aan de Voegelcoopweech toe'.

Kaart getekend door J.W.H. Meijer.

Bruggetje gelegen daar waar op de door J.W.H. Meijer getekende kaart een Romeinse I geschreven staat. Het maakte waarschijnlijk deel uit van het oude *Vogelkopersdijkje* voordat dit in 1743 door Jacob Carel Martens naar het noorden werd verlegd. (foto oktober 1996)

Uit het rekest, voorgelezen tijdens de gerechtsvergadering van 5 maart 1777, bleek dat Jacob Carel Martens, in leven burgemeester der stad Utrecht, d.d. 19 december 1743 van de Edele Mogende Heren Staten 's Lands van Utrecht toestemming had verkregen om het *Vogelkopersdijkje* ca. 50 roeden te verleggen naar het noorden. Voorwaarde was dat iedereen de weg vrij en onbelemmerd kon gebruiken, hetgeen ook vele jaren was geschied. Rond 1765 bleek daar verandering in gekomen te zijn. Beerschoten was in andere handen overgegaan en de nieuwe eigenaar, Theodorus de Smeth, had de weg ontoegankelijk gemaakt. Volgens het rekest van januari 1777 had men zich in 1765 en 1766 al tot de Edele Mogende Heren Staten 's Lands van Utrecht gericht en zich over de heer De Smeth beklaagd. De volgende zinsnede laat ons dat weten: 'dat het den tegenwoordigen eigenaar van de plaats van wijlen den heer Martens heeft gelust dezen gemelde weg [zijnde de na 1743 gemaakte] weder te verleggen, te belemmeren, ten deele te beplanten en eyndelijk met een hek en paalen te sluyten. Dat hierop de supplianten in den jare 1765 en 1766 successivelijk zich hebben gekeert tot U Ed[ele] Mog[enden] ten einde den heer de Smet te ordonneren dezen weg gelijk van ouds onbelemmert te laten in 't gebruik van een yder tot 't huyshalen van thienden, 't aanvoeren van plaggen, het dreyven van schapen etc. 't welk indien haar belet wierde, zij genoodzaakt zoude zijn, een groten omweg te doen agter

de Bilt'. Men moest dan via de **Holle Bilt** en de **Vissersteeg** naar de *Seysterduynen*, in oude aktes ook wel *Vogelkopersand* genoemd. De Edele Mogende Heren hadden in 1766 echter de zaak doorgestuurd naar de 'ordinaris justitie'. Dat heeft de supplianten destijds afschrikt, daar zij naar eigen zeggen maar eenvoudige boeren waren. Toen waren zij bang voor de nasleep en eventuele kosten van een proces tegen een vermogend particulier! Maar anno 1777 waren de irritaties kennelijk zo hoog opgelopen, dat men zich in januari middels een rekest weer

tot de Edele Mogende Heren Staten 's Lands van Utrecht had gericht met het verzoek 'dat dezelve weg wederom hersteld werden in dien staat waar in dezelve van ouds geweest is, off den eigenaar van die plaats geïnterdiceert den supplianten en een yder int vrije gebruik van dien weg geen empechement off hinder aan te doen'. Eigenaresse was inmiddels Agatha Alewijn, sinds 1772 weduwe van Theodorus de Smeth. Tot de ondertekenaars van het rekest behoorden onder anderen Steven Stam, die boerderij *De Eik* pachtte (**Utrechtseweg 18**), Paulus Baars, pachtboer op *Hoeve Seyde* gelegen aan de *Noordweg* en Jacobus de Greef, die een boerderij bezat ter plaatse van het oude politiebureau aan de **Dorpsstraat vanouds Steenstraat**.

Naar aanleiding van bovenbedoelde kwestie was er op 7 maart een extra gerechtsvergadering, waarbij schout en bijna alle schepenen present waren. De rekestranten waren ook uitgenodigd en hen werd gevraagd, wat voor hun het belang was van het *Vogelkopersdijkje*. Allen bleven volhouden dat het recht van overpad voor hen van belang was. De vergadering besloot mevrouw de weduwe De Smeth van het rekest middels een brief kennis te doen nemen en haar te verzoeken op vrijdag 14 maart om drie uur 's middags naar het gerechtshuis van Oostbroek en De Bilt te komen, teneinde haar belangen omtrent deze zaak uiteen te zetten.

Sterk verwaarloosde brug, gelegen ten oosten van het huis *Beerschoten*, ongeveer daar waar op de door J.W.H. Meijer getekende kaart een Romeinse II geschreven staat. (foto juli 1998)

Mevrouw Agatha Alewijn de Smeth kwam die 14e maart echter niet in eigen persoon. Mr. Joan Frederik Gobius was volgens procuratie d.d. 11 maart 1777 gemachtigd haar belangen te behartigen. Deze was echter niet van zins de in het gerecht gestelde vragen te beantwoorden. Slechts voor de gezamenlijke gerechten van Zeist, Oostbroek en De Bilt zou hij bereid zijn een en ander nader uiteen te zetten. Schout en schepenen schreven een bericht op een zegel van tien stuivers en leverde dit op 18 maart 1777 af 'ter Camere van Haar Ed[ele] Mog[enden]'. Zij verklaarden daarin het *Vogelkopersdijkje* altijd als een vrije en onbelemmerde weg te hebben gekend. Ook zij hadden geconstateerd, dat de weg sinds enkele jaren was bepoet, beplant en afgesloten. Zij meldden, dat zij de rekestranten gehoord hadden, alsmede de gemachtigde van mevrouw De Smeth, die echter had geantwoord: 'ik in voors[chreven] qualite door die van den gerechte van Zeist Oostbroek en de Bilt gezamentlijk gehoord werden en zal aldaar de belangens als dan opgeven die mijne principale in de voors[chreven] weg is hebbende'. De zaak zou nog de nodige tijd in beslag gaan nemen en geduld vergen van de rekestranten.

Schout en schepenen hadden in deze zaak hun plicht gedaan en gingen over tot de orde van de dag. Of liever gezegd: van het seizoen. Zowel in het voor- als in het najaar werden de wegen en weteringen geschouwd, alsmede de ekster- en kraaiennesten. Over problemen dienaangaande werd geen melding gemaakt. Een ander probleem diende

zich aan op de gerechtsvergadering van 2 december 1778. Toen werd een verzoekschrift voorgelezen van de heer F.J. van Westreenen, eigenaar van de buitenplaats *Houdringe*, waarin hij verzocht een weg te mogen verleggen. Daarover zal ik in een volgend artikel uitweiden, maar eerst wil ik melden hoe de zaak betreffende het *Vogelkopersdijkje* is afgelopen. De boeren trokken in deze zaak aan het langste eind en werden in het gelijk gesteld. Mevrouw De Smeth moest 'met het geeve van een zodanige andere weg

over haar land ten gemeenen gebruiken' een ieder overpad verlenen. Deze weg wordt op het kaartje van de heer Meijer aangeduid met *verlegde Looijdijk*. Ook de naam *Melkweg* werd wel voor dit wegdeel gebruikt.

V.J. Blondeel, iemand die de Staten in deze kwestie had geadviseerd, berichtte in 1779 de Edele Mogende Heeren, dat hij ter plaatse een kijkje was gaan nemen, aldaar de nieuwe weg was opgegaan en geconstateerd had, dat alles op het grondgebied van mevrouw De Smeth in orde was. Het verlengde van de weg behoefde volgens hem echter het nodige onderhoud. Hij raadde aan het gerecht van Oostbroek en de Bilt te autoriseren de nieuwe weg jaarlijks te schouwen. Het gerecht diende er voor te zorgen, dat de weg een behoorlijke breedte behield en eventuele gaten werden geslecht. Tijdens de gerechtsvergadering van 19 december 1779 werd na beraad besloten betreffende dit onderwerp de Edele Mogende Heren te berichten, dat ook schout en schepenen het nodig achtten de weg in de toekomst in de schouw op te nemen, doch dat de kosten van onderhoud gedragen zouden moeten worden door diegenen van wie land aan de weg gelegen was.

De boeren konden dus van het vernieuwde *Vogelkopersdijkje* gebruik maken en de problemen leken van de baan. In 1784 bleek echter, dat er toch weer moeilijkheden waren. Ditmaal was mevrouw Agatha Alewijn de Smeth zelf de rekestrante. Zij schreef de Edele Mogende Gedeputeerden

Staten 's Lands van Utrecht een rekest dat tijdens de gerechtsvergadering van 5 november werd voorgelezen. Haar klacht was 'dat veele lieden zig verstouten over gemelde haare hofsteede en aanhorige landerijen zo bouw, wey als met hout bepote landen, mitsgaders laanen, bosschen, slinger en starrebosschen, over en toepaden te maken, en het hout te beschadigen'. Zelf had zij al pogingen gedaan de mensen de overgang te beletten, hetgeen haar echter niet gelukt was. Nu trachtte zij middels haar rekest steun van de gedeputeerden te krijgen. Schout en schepenen van De Bilt werden dienaangaande gehoord en berichtten de Edele Mogende Heren, dat zij de klachten van mevrouw Agatha Alewijn de Smeth gefundeerd vonden. Zij waren ook de mening toegedaan, dat onrechtmatig overpad gestraft diende te worden, 'onvermindert nogtans een ieders goed regt op alle de publieque weegen van den gerechte van Oostbroek en de Bilt'. Daarbij mijns inziens doelend op het recht van overpad betreffende het *Vogelkopersdijkje*.

Een ons thans onbekend weggetje was in het verleden, zoals uit het bovenstaande blijkt, vaak onderwerp van gesprek. Maar ook van andere wegen werd in de gerechtsnotulen meermalen melding gemaakt. Meer daarover in een volgende aflevering.

Bronnen:

- Gerechtsnotulen (gemeentearchief De Bilt, GAB 1, 2 en 3).
- Notities en plaatmateriaal van de heer J.W.H. Meijer.

De verlegde Looijdijk (Melkweg), aangelegd in opdracht van mevrouw de weduwe De Smeth, gezien in westelijke richting. (foto december 1998)